ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ინგა ზაბახიძე

პალესტინის კრიზისი 1947_1949 წლებში და იორდანიის პოზიცია

სპეციალობა 07. 00. 03 _ მსოფლიო ისტორია

ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

თბილისი 2006

ნაშრომი შესრულებულია ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთის ისტორიის კათედრაზე.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი
მერაბ ტიკაძე

ექსპერტი ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი
ზაზა მენთეშაშვილი

ოფიციალური ოპონენტები: ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი
ჯონი კვიციანი

ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი,
დოცენტი
ქეთევან ზუმბაძე

დისერტაციის დაცვა შედგება
ივანე ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის «მსოფლიო ისტორიის, მსოფლიო ისტორიის ისტორიოგრაფიისა და წყაროთმცოდნეობის» H.07.03. №4 სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.

მისამართი: ქ. თბილისი, 0162, ი. ჭავჭავაძის გამზირი №1. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, აუდიტორია №93.

დისერტაციის გაცნობა შესაძლებელია ივანე ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში.

ავტორეფერატი დაიგზავნა

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი გ. კუტალია

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

კვლევის საგანი: სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის საგანია ახლო აღმოსავლეთის ერთ_ერთი უმნიშვნელოვანესი პრობლემის, პალესტინის პირველი კრიზისის, არაბეთ-ისრაელის 1948-1949 წლების ომის და მასში იორდანიის ჰაშიმიანთა სამეფოს პოზიციის შესწავლა. ამ ომში არაბულ ქვეყნებს და განსაკუთრებით იორდანიას თავისი კერძო ინტერესები ამოძრავებდათ. იორდანია ცდილობდა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ პალესტინის ორ _ არაბულ და ებრაულ ნაწილად გაყოფის შემდეგ არაბული სახელმწიფოსთვის გამოყოფილი ტერიტორიის მეტი ნაწილის მიერთებას. ამ მიზნის მისაღწევად იორდანიის მეფე აბდალაჰი ისრაელის სახელმწიფოსთან საიდუმლო მოლაპარაკებებს აწარმოებდა, რასაც არაბული ქვეყნების უარყოფითი რეაგირება მოყვა. იორდანიის სამეფოს პოლიტიკამ სათავე დაუდო სამშვიდობო პროცესს, თუმცა კონფლიქტის შეჩერება ვერ შეძლო.

თემის აქტუალობა: თემის აქტუალობას განსაზღვრავს საკვლევი პრობლემის მჭიდრო კავშირი საერთაშორისო პოლიტიკურ მოვლენებთან, რადგანაც XX საუკუნის დასაწყისიდან ახლო აღმოსავლეთის საკითხის საერთაშორისო პოლიტიკის ცენტრში მოექცა და დღემდე აქტუალურია.

კვლევის მიზანი: კვლევის მიზანს წარმოადგენს იმის გარკვევა, თუ რა როლი შეასრულა იორდანიის ჰაშიმიანთა სამეფომ პალესტინის პირველი კრიზისის დროს, მისი ურთიერთობა ისრაელის სახელმწიფოსთან.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე: ქართულ ისტორიოგრაფიაში პირველად არის მცდელობა შესწავლილ იქნეს პალესტინის პირველი კრიზისის დროს იორდანიის ჰაშიმიანთა სამეფოს პოზიცია და როლი. ეს საკითხი უახლესი სპეციალური ლიტერატურისა და დოკუმენტური წყაროების საფუძველზე განსხვავებული რაკურსითაა გაშუქებული.

ნაშრომის ქრონოლოგიური ჩარჩო: საკვლევი თემა მოიცავს 1947-1949 წლებს პალესტინის და ტრანსიორდანიის საამიროს სამანდატო რეჟიმს და პალესტინის პირველ 1948-1949 წლების ომის, ე .ი. პალესტინის პირველი კრიზისის პერიოდს. პირველი თავი შეიცავს ინფორმაციას კონფლიქტის წინ პალესტინაში არსებული ვითარების შესახებ.

ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა: ნაშრომი გარკვეულ წვლილს შეიტანს, ახლო აღმოსავლეთის, კერძოდ პალესტინისა და იორდანიის უახლესი ისტორიის კვლევაში. მონოგრაფია შეიძლება გამოყენებული იქნეს არაბული ქვეყნების და ისრაელის ისტორიაში სპეცკურსების მომზადებისას.

ნაშრომის აპრობაცია: სადისერტაციო ნაშრომი შესრულდა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთის ისტორიის კათედრაზე. ნაშრომის საბოლოო განხილვა მოხდა ხსენებული კათედრის თანამშრომელთა (2006წ. 14 აპრილი; ოქმი ¹ 10) სხდომაზე. ნაშრომის გარკვეული ნაწილი წაკითხულია სტუდენტთა და ასპირანტთა სამეცნიერო კონფერენციებზე, ცალკეული თავები გამოქვეყნებულია სტატიების სახით სამეცნიერო ჟურნალებსა და კრებულებში.

ნაშრომის ისტორიოგრაფიული და წყაროთმცოდნეობითი ბაზა: სადისერტაციო ნასრომი იწყება წყაროებისა და ლიტერატურის მიმოხილვით. ნაშრომზე მუშაობისას

ძირითადათ ვეყრდნობოდით გაეროს და საბჭოთა კავშირის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დოკუმენტებს, სხვადასხვა ქვეყნების მემუარულ და სამეცნიერო ლიტერატურას, აგრეთვე პერიოდულ პრესას, რომელთა შესწავლამაც შესაძლებლობა მოგვცა ახლებურად გაგვეაზრებინა საკვლევი საკითხი. ამ მასალების შეგროვება მიმდინარეობდა საქართველოსა და მოსკოვის ბიბლიოთეკებში. ნაშრომში არაერთხელაა დამოწმებული ქართველი და უცხოელი მკვლევრები: ა. მენთეთაშაშვილი, ზ. მენთეთაშვილი, ს. ცინცაძე, ა. ციციაშვილი, რ. გაჩეჩილაძე, კ. ჟღენტი, თ. ჯაფარიძე, ნ. ლომოური, ე. პრიმაკოვი, ნ. კოტლოვი, ბ. კისელიევი, პ. დემჩენკო, ა. ლებედევი, პ. კალვოკორესი, პ. ვატიკიოტისი, ალუბა მუჰამად ალი, შარლი ნადარლინი.

სადისერტაციო ნაშრომის სტრუქტურა: ნაშრომი შედგება შესავლის, წყაროებისა და ლიტერატურის მიმოხილვის, ხუთი თავის, ქვეთავების, დასკვნისა და ბიბლიოგრაფიისგან. ნაშრომს თან ახლავს რუქები და გაეროს დოკუმენტები.

სადისერტაციო ნაშრომის შინაარსი

შესავალში დასაბუთებულია თემის აქტუალობა, განსაზღვრულია კვლევის მიზანი და ამოცანები, განხილულია წყაროები, დოკუმენტები, მემუარები, პერიოდული პრესა, ისტორიოგრაფია და ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა.

თ ა ვ ი I

სამანდატო რეჟიმი პალესტინაში და ტრანსიორდანიის ჰაშიმიანთა საამირო

პალესტინის საკითხი წარმოქმნისთანავე საერთაშორისო ურთიერთობათა და ევროპული დიპლომატიის ყველაზე რთული პრობლემა გახდა. პალესტინა დასავლეთის სახელმწიფოებს იზიდავდა, როგორც მოსახერხებელი სტრატეგიული პლაცდარმი.

ტერმინი ახლო აღმოსავლეთის კონფლიქტი ან «პალესტინის კრიზისი» ძირითადად არაბეთ-ისრაელს შორის მიმდინარე კონფლიქტს გულისხმობს. ორივე ტერმინი თანაბარი შინაარსისაა. როგორც პირველი, ისე მეორე სრულად ვერ ასახავს კონფლიქტის ხასიათს: პირველი მხოლოდ გეოგრაფიულ არსს გადმოსცემს, მეორე კი არაბეთ-ისრაელის კონფლიქტის ჩარჩოებით იფარგლება, რაც ალბათ არსებითია. ორივეს ცენტრში კი პალესტინაა... სწორედ პალესტინას უწოდებენ არაბეთ-ისრაელის კონფლიქტის გულს.

პალესტინაში არაბებისა და ებრაელების დაპირისპირებას უკვე XIX საუკუნის დამლევს და XX საუკუნის დამდეგს ჩაეყარა საფუძველი და მას სიონისტურ მოძრაობას ან ცნობილ «ბალფურის დეკლარაციას» (1917წ.) უკავშირებენ. ალბათ მართებული იქნება პალესტინის პირველი კრიზისი განვიხილოთ დიდი ბრიტანეთის კოლონიური პოლტიკისა და რეგიონში შექმნილი სამანდატო რეჟიმის ფონზე.

1920 წელს სან-რემოს საერთაშორისო კონფერენციაზე ინგლისმა მიიღო მანდატი პალესტინაზე, თუმცა, აშშ-ის პოზიციის გამო, ეს გადაწყვეტილება ერთა ლიგამ ოფიციალურად 1922 წლის 24 ივლისს დაამტკიცა.

მანდატის თანახმად, პალესტინა მდინარე იორდანეს დასავლეთით და აღმოსავლეთით მდებარე ტერიტორიებს მოიცავდა. ინგლისმა ერთა ლიგის

თანხმობით 1922 წლის სექტემბერში პალესტინიდან ცალკე გამოყო ავტონომიური ერთეული – ტრანსიორდანიის საამირო, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა მექის შარიფის ჰუსეინის ვაჟი აბდალაჰი. 1923 წლის 25 აპრილს პალესტინის უმაღლესმა კომისარმა სერ ჰერბერტ სემიუელმა ამანში საზეიმოდ გამოაცხადა ტრანსიორდანიის საამიროს დამოუკიდებლობა.

ტრანსიორდანიის ჰაშიმიანთა საამირო შეიქმნა 23 ათასი მცხოვრებით, რომელთა უმრავლესობა მომთაბარე ბედუინები იყვნენ. ქვეყნის ერთადერთი ბრძოლისუნარიანი სამხედრო ნაწილი იყო «არაბული ლეგიონი», ინგლისელი გენერლის ჯონ გლაბის მეთაურობით. სწორედ «არაბული ლეგიონი" გახდა ინგლისის ძირითადი იარაღი პალესტინის კრიზისის დროს.

ტრანსიორდანიის ამირად გამოცხადების მომენტიდან აბდალაჰს არ ასვენებდა ახლო აღმოსავლეთში ჰაშიმიანთა იმპერიის შექმნის იდეა. მან არაერთხელ სცადა ინგლისთან მოლაპარაკება ჰაშიმიანთა დინასტიის ქვეშ სირიის, ერაყის, ტრანსიორდანიის, არაბეთის ნახევარკუნძულის ნაწილის და პალესტინის ერთ სახელმწიფოდ გართიანების შესახებ. ამ გეგმას, რომელსაც შემდეგ «დიდი სირიის" პროექტი ეწოდა, სერიოზულად არ აღიქვამდნენ არც ინგლისი და არც არაბული ქვეყნები.

თავი II
იორდანიის და პალესტინის საკითხი სამანდატო რეჟიმის შემდეგ

ინგლისის სამანდატო რეჟიმი მთელი პალესტინის მოსახლეობის წინააღმდეგობას ხვდებოდა, რაც ხელისუფლებას აიძულებდა ემოქმედა ტრადიციული პრინციპით «დაყავი და იბატონე». არაბებისა და ებრაელების დაპირისპირება ამ პოლიტიკის გატარებას ემსახურებოდა.

არაბების უკმაყოფილებას პალესტინაში ებრაული მოსახლეობის ზრდაც იწვევდა. ლორდ ბალფურის მიერ ერთა ლიგაში წარდგენილ მემორანდუმში მითითებული იყო, რომ დეკლარაცია ებრაელთა ეროვნული კერის შექმნის შესახებ არ გავრცელდებოდა ტრანსიორდანიაზე. ამან შეაშფოთა სიონისტები, რომელთაც მიაჩნდათ, რომ ტრანსიორდანიის ჩამოშორება, «ეროვნული კერის» შემცირებას გამოიწვევდა.

პალესტინაში ებრაული კაპიტალის შეჭრამ შელახა პალესტინელი არაბების ინტერესები, მოუტანა მათ უმიწობა, უმუშევრობა და სიღატაკე. ინგლისს ხელი არ შეუშლია ორ ხალხს შორის უთანხმოებისა და დაპირისპირებისათვის. კოლონიური პოლიტიკის შედეგი იყო ანტიბრიტანული აჯანყებები პალესტინაში 1920, 1933, 1936-39 წლებში. პირველი, ვინც პალესტინის გადასარჩენად ინგლისის წინააღმდეგ იარაღი აიღო, შეიხი ალ-კასემი იყო, რომელმაც 1920 წელს დაიწყო ბრძოლა. ალ-კასემის აჯანყებამ სათავე დაუდო არაბების დაუმორჩილებობას.

1946 წლის 22 მარტს ლონდონში ხელმოწერილი იქნა ინგლის-ტრანსიორდანიის მეგობრობისა და თანამშრომლობის ხელშეკრულება 25 წლის ვადით. ერთა ლიგის მანდატი ძალადაკარგულად, ხოლო ტრანსიორდანია დამოუკიდებელ სამეფოდ გამოცხადდა, თუმცა ქვეყანაში დარჩა ინგლისის არმია, მრჩევლები და ექსპერტები.

საკანონმდებლო საბჭოს 1946 წლის 25 მაისის გადაწყვეტილებით ტრანსიორდანიის საამიროს იორდანიის ჰაშიმიანთა სამეფო ეწოდა. ახალ საერთაშორისო სტატუსს შიდა პოლიტიკური და სახელმწიფო მოწყობის ცვლილებები არ მოყოლია. აქ, ძველებურად სამანდატო კანონები იყო ძალაში. ახალი კონსტიტუცია 1947 წლის 1 თებერვალს შევიდა ძალაში. თუმცა, ამ კონსტიტუციით ფორმალურად გაიზარდა საკანონმდებლო ორგანოს უფლებები, პარლამენტს ძველებურად არ შეეძლო ფინანსებისა და ცენტრალური აპარატის გაკონტროლება. ძალზე ფართო იყო მეფის უფლებები – მას ეკუთვნოდა გადამწყვეტი სიტყვა კონცესების საკითხში, მას შეეძლო პარლამენტის დათხოვნა, ვეტოს უფლება ჰქონდა და, საერთოდ, მისი უფლებები შეუზღუდავი იყო.

1947 წლის 29 ნოემბერს გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო 181 (II). რეზოლუცია, პალესტინის გაყოფისა და ინგლისის სამანდატო ტერიტორიაზე ორი–ებრაული და არაბული სახელმწიფოების შექმნის შესახებ. ისრაელის სახელმწიფოს შექმნა 1948 წლის 14 მაისს გამოცხადდა. არაბებმა კი ეს შანსი ვერ გამოიყენეს. ისრაელის სახელმწიფოს შექმნა არაბებმა გააპროტესტეს. ისედაც მშფოთვარე რეგიონში კიდევ უფრო გაძლიერდა დაძაბულობა და მსოფლიო კიდევ ერთი გადაუჭრელი პრობლემის წინაშე დადგა.

თავი III
იორდანიის ჰაშიმიანთა სამეფო და ბრიტანეთის პოლიტიკა პალესტინის პირველი ომის დროს

1948 წლის 14 მაისის ღამით, ისრაელის სახელმწიფოს გამოცხადებიდან რამდენიმე საათში, პალესტინელებსა და ებრაელებს შორის შეიარაღებული შეტაკებები დაიწყო, რომელიც ღია ომში გადაიზარდა. არაბების დასახმარებლად მაშინვე გამოვიდა არაბულ სახელმწიფოთა ლიგა, რომელმაც პალესტინაში გასაგზავნად მოხალისეთა მობილიზაცია გამოაცხადა. არაბებმა პირდაპირი პასუხისმგებლობა აიღეს ომის დაწყებაზე.

იორდანიის მეფე აბდალაჰ I-მა შემდეგი სახის განცხადება გააკეთა: «ჩვენი მცდელობა, პალესტინის პრობლემის მშვიდობიანი გზით მოგვარების შესახებ მარცხით დამთავრდა, ჩვენ დაგვრჩა მხოლოდ ომის გზა». კაიროს ალ-აზჰარის სასულიერო უნივერსიტეტიდან კი მთელი მსოფლიოს მუსლიმებისადმი გაისმა მოწოდებები, «საღვთო ომის» (ჯიჰადის) დაწყებაზე ებრაელთა წინააღმდეგ.

პალესტინაში არაბული არმიის შესვლას ეწინააღმდეგებოდა პალესტინის «დიდი მუფთი» ჰაჯი ამინ ალ-ჰუსეინიც, რომელსაც პალესტინის ტრაგედიაში მთავარ როლს აკუთვნებენ. ამინ ალ-ჰუსეინი კარგად ხვდებოდა, რომ არაბულ არმიებს სურდათ ქვეყნის დაკავება, მას კი არანაირი სურვილი არ ჰქონდა ვინმესათვის გაეყო თავისი ძალაუფლება. ბოლოს იგი დათანხმდა იორდანიისა და ერაყის არმიების პალესტინაში შესვლაზე, მაგრამ მუფთის მიზანი იყო თვითონ შეექმნა საკუთარი არმია, რომელიც ებრაელებს გარედან დახმარების გარეშე გაანადგურებდა.

«მუსლიმი ძმების» დევიზმა «ისლამური სამყარო – ეს პალესტინაა და პალესტინა – ეს მუსლიმური სამყაროა» და მისმა პროპაგანდამ ხელი შეუწყო სხვა არაბული ქვეყნების გამოცოცხლებას.

1947 წლის ოქტომბერში, როცა პალესტინის საკითხი გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის II სესიაზე განიხილებოდა, «მუსლიმმა ძმებმა» გაეროს გენერალურ მდივანსა და ამერიკის შეერთებული შტატების სახელმწიფო მდივანს წერილი გაუგზავნეს, სადაც თავიანთი ოფიციალური პოზიცია დააფიქსირეს ამ საკითხზე: «სიონისტური მისწრაფებების დაკმაყოფილება და პალესტინაში ებრაული სახელმწიფოს შექმნა – მთელ აღმოსავლეთს საომარ კერად აქცევს, რაზეც პასუხისმგებლობა მათ ეკისრებათ, ვინც არაბების წინააღმდეგ სიონისტების უსამართლობას უჭერს მხარს. ჩვენი რწმენა გვავალდებულებს წინააღმდეგობა გაუწიოთ ამ აგრესიას ჩვენს ხელთ არსებული ყველა რესურსით».

მალე ცალკეულმა შეიარაღებულმა რაზმებმა არარეგალურად გადაკვეთეს ეგვიპტე-პალესტინის საზღვარი და ებრაული მოსახლეობის ზურგში მოექცნენ. ეგვიპტემ თავიდან უარყო ეს გეგმა, თუმცა შემდეგ, როდესაც ოფიციალურად აიღო საომარი კურსი, მუჯაჰიდების ოპერაციას მხარი დაუჭირა და მათ სპეციალურ ბანაკებში სამხედრო მომზადების შესაძლებლობა მისცა. იმავდროულად, როგორც ეგვიპტეში, ისე სხვა არაბულ ქვეყნებში არაბთა ლიგის «ოფიციალური» გაწვევით მოხალისეების მობილიზაცია მიდიოდა. ომისათვის მზადყოფნა გამოთქვეს ლიბანის «ახალგაზრდა მუსლიმთა კავშირმა», ცნობილი აბდ ალ-კადირის შვილიშვილის მუჰამედ საიდ ალ-ჯაზაირის მიერ ალჟირში შექმნილმა «აფრიკელი მუჯაჰედების ფრონტმა» და ეგვიპტის სუფიურმა საძმომ «სიმართლის მიმდევრებმა». იორდანიის ჰაშიმიანთა სამეფო, სხვა დანარჩენი არაბული სახელმწიფოების მსგავსად, საჯაროდ ისრაელის მოწინააღმდეგე იყო მისი ახლო აღმოსავლეთის ასპარეზზე გამოჩენის დღიდან, სინამდვილეში კი ისრაელისა და იორდანიის თანამშრობლობის ისტორია მრავალ წელს ითვლიდა ისრაელის სახელმწიფოს წარმოქმნამდე და იორდანიის დამოუკიდებლობის გამოცხადებამდე. ორი ქვეყნის ლიდერები ცდილობდნენ თავიანთი ქვეყნის პოლიტიკის კოორდინირებას, რათა შეძლებისდაგვარად შეემცირებინათ კონფლიქტური კერების შექმნა პოლიტიკურად არამყარ რეგიონში.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის 181 (II) რეზოლუციით პალესტინისათვის გამოყოფილ ტერიტორიაზე შევიდნენ არაბულ სახელმწიფოთა ლიგის წევრი ქვეყნების – იორდანიის, ერაყის, ეგვიპტის, სირიისა და ლიბანის არმიები. ლიგამ გაეროს გენერალურ ასამბლეას ტელეგრამით აცნობა და შეახსენა პალესტინაში არმიების შეყვანის შესახებ. ტელეგრამაში ხაზგასმული იყო არაბული სახელმწიფოების პრინციპული პოზიცია პალესტინის საკითხთან დაკავშირებით, რომელიც გაეროს გენერალური ასამბლეის სხდომაზე ადრეც იყო დაყენებული. ამ ტელეგრამაში ნათქვამი იყო: «არაბული სახელმწიფოები აცხადებენ: ა) პალესტინაში მთავრობის შექმნის უფლება მის მოსახლეობას ეკუთვნის თვითგამორკვევის პრინციპების შესაბამისად ერთა ლიგისა და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციების დადგენილებების თანახმად. ბ) პალესტინაში მთლიანად დარღვეულია წესრიგი ებრაული მხარის აგრესიის შედეგად, დაახლოებით მეოთხედი მილიონი არაბი იძულებული გახდა საკუთარი კერა მიეტოვებინა და მეზობელ არაბულ ქვეყნებში წასულიყო ემიგრაციაში, რაც პალესტინაში მიმდინარე მოვლენებმა, სიონისტების აგრესიამ და იმპერიალისტების წაქეზებამ გამოიწვია. გ) არსებული მღელვარება პალესტინაში პირდაპირ და სერიოზულ საფრთხეს უქმნის არაბული ქვეყნების მშვიდობასა და უსაფრთხოებას. ამ მიზეზით და აგრეთვე იმის გამო, რომ პალესტინის უსაფრთხოება მათი წმინდა მოვალეობაა, არაბული

სახელმწიფოები თვლიან, რომ ისინი იძულებულნი არიან ამ ომში ჩაერთონ ერთადერთი მიზნით – წესრიგი დაამყარონ და მშვიდობა აღადგინონ პალესტინაში. როგორც კი ამას მივაღწევთ, არაბული ქვეყნების ჩარევა შეწყდება და პალესტინის სუვერენული სახელმწიფო უფლებამოსილი იქნება სხვა არაბულ სახელმწიფოებთან თანამშრომლობისთვის და იმისათვის, რომ ნებისმიერი ნაბიჯი გადადგას, თავისი ხალხისა და ტერიტორიის სიკეთისა და უსაფრთხოებისათვის».

ისრაელს ომი გამოუცხადეს აგრეთვე საუდის არაბეთმა და იემენმაც. არაბული სახელმწიფოების მიზანი ისრაელის ექსპანსიის შეჩერება და გაეროს 181 (II) რეზოლუციის ცხოვრებაში განხორციელების მიღწევა იყო. პალესტინის ომი არაბულ-ებრაულ დაპირისპირების გამწვავებამ გამოიწვია. ფაქტობრივად, კი ის იმ «გამოუცხადებელი ომის» გაგრძელება იყო. არაბული ქვეყნები პალესტინაში არაბული ლიგის კონტროლს დაქვემდებარებული ისეთი ერთიანი სამოქალაქო ადმინისტრაციის შექმნას ვარაუდობდნენ, რომელიც არაც ერთ არაბულ სახელმწიფოს არ დაემორჩილებოდა. ბევრი პალესტინელი თავის იმედებს სწორედ მეზობელ არაბულ ქვეყნებზე ამყარებდა. პალესტინელები იბრძოდნენ ფელაჰებისგან შედგენილი დიდი პარტიზანული რაზმებით, მათ შექმნეს «ხსნის არმია», რომელიც სხვა არაბული ქვეყნების რამდენიმე ათასი ცუდად შეიარაღებული მეომრისა და მოსახლეობისაგან შედგებოდა. პალესტინაში შესული არაბული ქვეყნების ლიგის შეიარაღებული ძალების მთავარსარდლად იორდანიის მეფე აბდალაჰი გამოცხადდა. იორდანია ერთადერთი არაბული სახელმწიფო იყო, რომელსაც სათანადოდ კარგად გაწვრთნილი და აღჭურვილი პროფესიული არმია – ე.წ. «არაბული ლეგიონი» ჰყავდა, რომლის სათავეშიც ინგლისელი გენერალი ჯონ გლაბი იდგა. ებრაელებს ყველაზე მეტად არაბული ლეგიონის ეშინოდათ.

ცალკეულ არაბულ სახელმწიფოებსა და იორდანიას შორის ურთიერთობები ომის დასაწყისშივე გამწვავდა. უთანხმოება წარმოიშვა პალესტინის იმ ტერიტორიის გარშემო, რომელიც არაბული სახელმწიფოსათვის იყო გნკუთვნილი და რომელზედაც პრეტენზიას აცხადებდა იორდანია.

მეფე აბდალაჰს მხარს აქტიურად უჭერდა ინგლისი. ჯერ კიდევ პალესტინის ომამდე იორდანიის მმართველი წრეები და დიდი ბრიტანეთის მთავრობა პალესტინაში ერთიანი პოლიტიკური ხაზის გატარებაზე შეთანხმდნენ. ისრაელის ზოგიერთ მოღვაწეთა განცხადებით, ომი პალესტინაში არა ებრაელებისა და არაბების, არამედ უცხო ქვეყნების მიერ იყო გაჩაღებული. აბდალაჰი და მის უკან მდგომი ინგლისი არაბეთ-ისრაელის ომის თავიანთი მიზნების განხორციელებისათვის გამოყენებას ცდილობდნენ, რომელიც «დიდი სირიის» შექმნას ისახავდა მიზნად. ეს გეგმა მარტში ინგლის-იორდანიას შორის შეთანხმების განხილვისას ლონდონში შედგა.

არაბულ ლეგიონში კვლავ რჩებოდნენ ინგლისელი ოფიცრები, რომლებიც მოკავშირე არაბული არმიების მიმართ აშკარა გამცემლურ პოლიტიკას ატარებდნენ, როდესაც ისრაელის არმია შეტევით ოპერაციებს ახორციელებდა. ინგლისელი ოფიცრები შეგნებულად აჩერებდნენ ლეგიონის მოქმედებას და ამით არაბული ძალის დასუსტებას იწვევდნენ.

ამანში აბდალაჰის მომხრე შეიხმა სულეიმან ათ-თაჯი ალ-ფარუკმა 1948 წლის 1 ოქტომბერს პალესტინელი ლტოლვილების მიტინგი ჩაატარა, რომელმაც მეფე აბდალაჰს სთხოვა პალესტინის «პროტექტორი» გამხდარიყო.

პალესტინაში თავისი გავლენის აღსადგენად ინგლისის მიერ წამოწყებულმა მანევრებმა ამერიკელების უკმაყოფილება გამოიწვია. ისრაელის არმიის რიგებში აქტიურად იბრძოდნენ ამერიკის არმიის სამხედროები. პალესტინის ომი ისრაელისა და იორდანიის ზურგსუკან მდგომი სახელმწიფოებისთვის გახდა ომი ქვეყნის ახალი გადანაწილებისთვის. ამერიკის შეერთებული შტატები რეგიონში შემოვიდა, როგორც ახალი ჰეგემონი.

1948 წლის ბოლოს არაბულმა ლეგიონმა პალესტინის ცენტრალური მხარე დაიკავა, მათ შორის ქალაქები იერუსალიმი, რამალაჰი, იერიქონი. არაბულმა ლეგიონმა ნაბულუსის, ჯენინის და ტულკარმის ოკუპაცია მოახდინა. ცენტრალური პალესტინის დაპყრობით აბდალაჰი თავის ძირითად მიზანს მიღწეულად თვლიდა.

1948 წელს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ მიიღო რამდენიმე რეზოლუცია საომარი მოქმედების შეწყვეტის მოთხოვნით, მაგრამ მათ შედეგი არ მოჰყოლია.

ბოლოს, გაეროს დაჟინებული მოთხოვნით, 1948 წლის 11 ივნისს მეომარმა მხარეებმა ცეცხლის შეწყვეტის თაობაზე დროებით შეთანხმებას მიაღწიეს. დროებითი ზავის შემდგომი ოთხი თვე გაეროში და საერთაშორისო ასპარეზზე დასავლეთის სახელმწიფოებისა და, პირველ რიგში, აშშ-ის კულისების აქტიური დიპლომატიით აღინიშნა, რომლის მიზანი იყო, თავიდან აეცილებინათ ისრაელის დამარცხება. ცეცხლის დროებით შეწყვეტის შესახებ შეთანხმება ებრაელებმა კარგად გამოიყენეს არმიის რეორგანიზაციისათვის. «ჰაგანა» ისრაელის თავდაცვის ძალებად გადაკეთდა.

1948 წლის 28 ივნისს გაეროს შუამავალმა გრაფმა ბერნადოტმა შეიმუშავა გეგმა, რომლის მიხედვითაც არაბული სახელმწიფო იორდანიის ბაზაზე უნდა შექმნილიყო, ხოლო პალესტინის მთელ ტერიტორიაზე ისრაელის სახელმწიფოს იურისდიქცია უნდა გავრცელებულიყო. პალესტინაში მცხოვრებ არაბებს ისრაელის შემადგენლობაში მხოლოდ ავტონომიური მმართველობის უფლება ენიჭებოდათ. ამან, რა თქმა უნდა, არაბების დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია და პალესტინის კონფლიქტს უფრო მეტი სიმწვავე შესძინა. 1948 წლის 15 ივლისს, გაეროს უშიშროების საბჭომ მიიღო [154] რეზოლუცია, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ ისრაელი თანახმა იყო ზავის გაგრძელებაზე, რაზეც არაბულმა ქვეყნებმა უარი განაცხადეს. ამასთან ერთად, უშიშროების საბჭომ მეომარი ქვეყნების მთავრობებს კვლავ საომარი მოქმედებების შეწყვეტისაკენ მოუწოდა.

გაეროსა და გრაფ ბერნადოტის ერთობლივი ძალისხმევის მიუხედავად საომარი მოქმედებები კვლავ გაგრძელდა. 18 ივლისს ცეცხლის მეორედ შეწყვეტამდე ისრაელის არმიამ თითქმის მთელი ჩრდილოეთ პალესტინა დაიკავა.

ორივე მხრიდან ომში 86.500 კაცი აღმოჩნდა ჩართული. ისრაელის 65.000-იანი არმიის წინააღმდეგ არაბულმა ქვეყნებმა მხოლოდ 21.500 კაცის გამოყვანა შეძლეს, აქედან ეგვიპტემ – 10.000, იორდანიამ – 4.500, სირიამ – 3.000, ერაყმა – 3.000, ლიბანმა – 1.000.

ისრაელის არმია არაბებისაგან განსხვავებით დაკომპლექტებული იყო კარგად გაწვრთნილი კადრებით და აღჭურვილი იყო თანამედროვე იარაღით, არტილერიით, ტანკებითა და თვითმფრინავებით. არაბებს არ ჰყავდათ გამოცდილი კადრები და, საერთოდ, მზად არ იყვნენ ომისთვის. ისრაელის არმია მუდმივად ივსებოდა დასავლეთის ქვეყნებიდან სამხედრო ემიგრანტებით, რომლებიც

გამოცდილი სპეციალისტები იყვნენ, აგრეთვე სარგებლობდა უახლესი იარაღით, მთელი მსოფლიო ებრაული თემის ფინანსური დახმარებით და საზოგადოების მორალური და პოლიტიკური მხარდაჭერით. ყველა ამ ფაქტორმა განაპირობა ისრაელის გამარჯვება.

ისრაელის სამხედრო ნაწილები თავდადებით იბრძოდნენ არაბების წინააღმდეგ ომში. მათ ძლიერი მოტივაცია ჰქონდათ: წყდებოდა ებრაული სახელმწიფოს ყოფნა-არყოფნის საკითხი. არაბული ქვეყნების არმიების საბრძოლო მოქმედება კი ერთმანეთთან ცუდად კოორდინირებული და ნაკლებ ეფექტიანი გამოდგა.

მეფე აბდალაჰის ღონისძიებებმა, მომავალი პალესტინის ირგვლივ არსებულმა მაქინაციებმა და ე.წ. «ბერნადოტის გეგმამ» პოლიტიკური აქტიურობა გააძლიერეს არა მარტო არაბულ სამყაროში, არამედ აშშ-სა და ინგლისის მმართველ წრეებში. აბდალაჰის წინადადება – თავის თავზე აეღო არაბული არმიების რეალური ხელმძღვანელობა, სხვა არაბულმა ქვეყნებმა არ მიიღეს. ისინი ამაში იორდანიის მმართველი წრეებისა და მათი ინგლისელი მფარველების მიერ შეიარაღებული არაბული ძალების გამოყენების საშიშროებას ხედავდნენ.

პირველი მოლაპარაკებების დროს უთანხმოება უკვე კონკრეტულად მთლიანად პალესტინის პრობლემასთან დაკავშირებით წამოიჭრა. ბერნადოტის საპასუხოდ 1948 წლის 9 ივლისს არაბულ სახელმწიფოთა ლიგის კომიტეტმა უმაღლესი არაბული კომიტეტის ბაზაზე პალესტინის ადმინისტრაციული საბჭოს შექმნის გადაწყვეტილება მიიღო.

1948 წლის 18 სექტემბერს ბერნადოტის რეკომენდაციების გამოქვეყნებამ გარდაუვალი კრახი მხოლოდ დააჩქარა. სექტემბრის შუა რიცხვებში პალესტინის დამოუკიდებელი მთავრობის შექმნის საკითხი ფართოდ განიხილებოდა არაბული ქვეყნების პრესასა და პოლიტიკურ წრეებში. არავინ ფარავდა, რომ ეს პალესტინის გადაკეთების პროექტსა და აბდალაჰის გეგმებს ეწინააღმდეგებოდა. 22 სექტემბერს, ბერნადოტის რეკომენდაციების გამოქვეყნებიდან ზუსტად ოთხი დღის შემდეგ, არაბულ სახელმწიფოთა ლიგამ ფორმალურად გამოაცხადა საერთო პალესტინური მთავრობის შექმნა არაბი მეწარმის ჰილმი ფაშას მეთაურობით.

არაბებს ჯერ კიდევ ახსოვდათ 1945 წლის ბოლოს ტრუმენისა და არაბი ლიდერების პალესტინის საკითხთან დაკავშირებული შეხვედრა. «ვწუხვარ, ჯენტლმენებო, მაგრამ მე ვალდებული ვარ ასეულ ათასობით ადამიანის წინაშე, სიონიზმის წარმატებით ვიყო დაინტერესებული, ჩემს ამომრჩეველთა შორის არ არის ასეული ათასი არაბი». 1948 წლის არჩევნების წინ კი ტრუმენმა განაცხადა, რომ ისრაელის მთავრობას არ აიძულებდა თავისი სურვილის გარეშე დაეთმო დაკავებული ტერიტორიების რაიმე ნაწილი.

1948 წლის 9-18 ივლისის ომის პერიოდი «ომის ათი დღის» სახელით გახდა ცნობილი. მან ისრაელის თავდაცვის არმიას მნიშვნელოვანი წარმატებები მოუტანა. ამიტომაც არაბები სასწრაფოდ დათანხმდნენ ცეცხლის შეწყვეტაზე, რომელიც 17 ივლისს იერუსალიმში, 18 ივლისს კი მთელ ქვეყნაში უნდა დაწყებულიყო. ათდღიანი ომის დროს ისრაელის არმიამ ქვეყნის შიგნით ჩაატარა ოპერაცია «დანი», რომლის შემდეგაც მის ხელში გადავიდა ლიდი, რამლა და მიმდებარე სოფლები. თელ-ავივს დაპყრობის საფრთხე აღარ ემუქრებოდა... ჩრდილოეთის ფრონტზე კი 16 ივლისს ებრაელებმა აიღეს ნაზარეთი და გაწმინდეს მთელი გალილეა... ლიდისა და რამლას შეშინებულმა არაბმა მოსახლეობამ გაქცევა დაიწყო.

ფიზიკური მოსპობის საშიშროების წინაშე ბევრი პალესტინელი იძულებული გახდა დაეტოვებინა მშობლიური ადგილები და ხსნა მეზობელ არაბულ ქვეყნებში, უმთავრესად კი იორდანიაში ეძებნა. ასე დაიბადა «პალესტინელი ლტოლვილების» პრობლემა. ამ მოვლენებმა დააჩქარეს ცეცხლის მეორედ შეწყვეტა. 1948 წლის 18 ივლისს ძალაში შევიდა დავით ბენ-გურიონის ინიციატივით მიღწეული შეთანხმება ცეცხლის შეწყვეტის თაობაზე. ისრაელმა ეს დრო კვლავ მობილიზაციისა და მატერიალური რესურსების შესავსებად გამოიყენა... არმიაში მობილიზებულ იქნა 100.000 კაცი... იარაღი საზღვარგარეთიდან შემოვიდა.

იმავდროულად ბერნადოტი მოგზაურობდა ქვეყანაში, რათა თავისი მშვიდობიანი ინიციატივის მომხრეები ეპოვა. ის კვლავ ცდილობდა საკუთარი გეგმის განხორციელებას, რომლის მიხედვითაც ეგვიპტეს მოწყვეტილი ნეგევი (გაეროს შეთანხმებების წინააღმდეგ) – არაბებს უნდა გადაცემოდათ, მაგრამ 17 სექტემბერს ებრაული ორგანიზაცია «ლეუმის» წევრებმა გრაფი ფ. ბერნადოტი მოკლეს.

საომარი მოქმედებები კვლავ განახლდა 1948 წლის ოქტომბერში. 14 ოქტომბერს ისრაელმა შეიარაღებული თავდასხმა განახორციელა ქალაქ ბერ-შებაზე, რომელიც პალესტინის ტერიტორიაზე მდებარეობდა და არაბული ქვეყნებისათვის იყო განკუთვნილი. ამასთან დაკავშირებით, უშიშროების საბჭომ რეზოლუცია მიიღო, რომლის მოთხოვნითაც მხარეებს ის პოზიციები უნდა შეენარჩუნებინათ, რომელიც ომის დასაწყისში დაიკავეს.

საომარ ვითარებაში მომხდარმა ცვლილებებმა სერიოზული გავლენა იქონიეს როგორც შემდგომ მოვლენებზე, ისე იორდანიის პოლიტიკაზე. 23 ოქტომბერს ამანში მოიწვიეს არაბული ქვეყნების მთავრობების საიდუმლო კრება... არაბული ქვეყნების ლიგა მზად იყო დაეთმო აბდალაჰისათვის, რომ პალესტინის ბედი ომის შემდეგ გადაწყვეტილიყო და გამორიცხული არ იქნებოდა სხვა არაბულ სახელმწიფოსთან მისი გაერთიანება... მაგრამ ამის მიუხედავად, არაბულმა ლეგიონმა დახმარება არ გაუწია ნეგევში განლაგებულ ეგვიპტის ნაწილებს.

გაეროს [1]61 და [1]62 რეზოლუციები კატეგორიულად მოითხოვდნენ ისრაელის არმიის საომარი მოქმედებების შეჩერებას. ეს გახდა ისრაელსა და არაბულ ქვეყნებს შორის დროებითი ზავის ძირითადი ნორმატიული საფუძველი და ამ ნორმებში კონკრეტულად იყო წარმოდგენილი მომავალი შეთანხმების დეტალები.

ეგვიპტის დამარცხებამ და პალესტინის ომში მომხდარმა ცვლილებებმა იმოქმედა აბდალაჰის გეგმებზეც. იორდანიასა და პალესტინაში აბდალაჰის მომხრეებმა ორი ქვეყნის გაერთიანების გადაწყვეტილება მიიღეს. იერუსალიმის კოპტმა ეპისკოპოსმა 1948 წლის 15 ოქტომბერს აბდალაჰი პალესტინის მეფედ გამოაცხადა.

1948 წლის 1 დეკემბერს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ მიიღო [1]194 (III) რეზოლუცია. ეს იყო გაეროს ერთ-ერთი საბაზისო გადაწყვეტილება მთლიანად ახლო აღმოსავლური კონფლიქტის შესახებ, რომელიც პალესტინის საკითხის სამართლიან გადაწყვეტას მოითხოვდა.

1949 წლის 7 იანვარს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის დაჟინებული მოთხოვნით ისრაელსა და არაბულ ქვეყნებს შორის საომარი მოქმედებები შეწყდა. ეს ომი ისრაელის გასანადგურებლად დაიწყო და ისრაელის გამარჯვებით დამთავრდა. ისრაელმა შეძლო არა მარტო პალესტინისათვის გამოყოფილი

ტერიტორიის ხელში ჩაგდება, არამედ სერიოზული საფრთხე შეუქმნა მეზობელ არაბულ ქვეყნებსაც. მამაცურად მებრძოლი არაბების საომარი მარცხი მიზნის ერთიანობის არქონამ და ისტორიულმა ვითარებამ განაპირობა. იორდანიის მეფე აბდალაჰი ისრაელთან ომის დაწყების ერთ-ერთი მოთავე იყო, თუმცა როგორც კი მისმა არმიამ პალესტინის ნაწილი დაიკავა, ის კულისებს მიღმა ისრაელთან გარიგებაზე წავიდა და მალე ომიდანაც გავიდა. როგორც გაირკვა, ისრაელსა და აბდალაჰს შორის გარიგებები პალესტინის გაყოფის შესახებ ომის დაწყებამდეც მიმდინარეობდა.

იორდანიის მეფე პირველი იყო, ვინც ისრაელთან შეთანხმებას ესწრაფოდა: «ჩვენ არ გვჭირდება ამერიკა და ევროპა. ჩვენ აღმოსავლეთის შვილები ვართ და მსოფლიოს სასწაული უნდა ვაჩვენოთ – დავსხდეთ მოსალაპარაკებლად და ყველაფერზე შევთანხმდეთ», ამბობდა აბდალაჰი.

ახალგაზრდა სიონისტმა, არაბულ საქმეთა სპეციალისტმა, ელიაჰუ სასონმა მეფე აბდალაჰს ჰკითხა, რატომ იღწვოდა ისრაელთან მშვიდობისათვის. «ეს ჩემი ხალხის ინტერესებში შედის, – უპასუხა მეფემ; თუ ჩვენ არ დავამყარებთ მშვიდობას, იქნება კიდევ ერთი ომი, შემდეგ კიდევ ერთი ომი, შემდეგ კიდევ ერთი ომი – და ჩვენ წავაგებთ». ამაში კი აბდალაჰი მართალი იყო. აღსანიშნავია, რომ ისრაელის არმიას თითქმის არ გაუწევია წინააღმდეგობა იორდანიის არმიისათვის, როდესაც მან იორდანია-პალესტინის საზღვარი გადალახა.

ომში ისრაელმა 4.000 სამხედრო მოსამსახურე და 2 ათასი მშვიდობიანი მოქალაქე დაკარგა (მთელი მოსახლეობის 1%). საომარი მოქმედებები ქვეყანას 500 მილიონი დოლარი დაუჯდა, მაგრამ ისრაელის სახელმწიფო შრომით, გმირობითა და ხალხის თავგანწირვით შეიქმნა. ებრაელ ხალხს ისრაელის სახელმწიფო «ვერცხლის სინით» არ მიუღია. ისრაელი აშკარად აცხადებდა, რომ არა მარტო არ დაუშვებდა პალესტინის არაბული სახელმწიფოს შექმნას, არამედ უარს არ იტყოდა იორდანეს დასავლეთ სანაპიროზე და ღაზაში შესვლაზე.

1949 წლის 29 იანვარს ინგლისის მთავრობამ ცნო ისრაელის სახელმწიფო, ორი დღის შემდეგ კი ამერიკის მთავრობამ თავის მხრივ ცნო იორდანია.

არაბეთ-ისრაელის I ომი, რომელმაც პალესტინის ომის სახელწოდება მიიღო, 1949 წლის 23 მარტამდე გაგრძელდა. არაბებს შორის სხვებზე მეტი წარმატებით იორდანიის ნაწილებმა იბრძოლეს, დაიკავეს აღმოსავლეთ იერუსალიმი (ძველი ქალაქითურთ), ისტორიული სამარია და «დასავლეთი ნაპირი». ამ ომის შედეგად ისრაელმა 6,7 ათასი კვ. კმ-ით გაიფართოვა თავისი «სასიცოცხლო არეალი». აქედან 350 ათასი ჰექტარი ნაყოფიერი მიწები იყო. მაშინდელი მონაცემებით პალესტინელმა არაბებმა 2,5 მილიარდი დოლარი იზარალეს.

...პალესტინის ის ნაწილი, რომელიც ისრაელმა ვერ დაიპყრო, არაბულ სახელმწიფოთა კონტროლს დაექვემდებარა. მდინარე იორდანეს დასავლეთ სანაპირო იერუსალიმის აღმოსავლეთ ნაწილით – 6 ათასი კმ^2-ით იორდანიის მფლობელობაში, ხოლო ღაზის სექტორი – ეგვიპტის ხელში გადავიდა. ისრაელმა დაიკავა არაბული სახელწიფოსათვის გათვალისწინებული ტერიტორიის თითქმის ნახევარი (სამხრეთ სანაპირო ზოლი თითქმის ღაზამდე, ჩრდილოეთით – ლიბანის საზღვრებამდე, აგრეთვე ზემო გალილეა). 1948-49 წლების ომის შემდეგ, ისრაელის სახელმწიფოს ფაქტობრივად «პალესტინის სამანდატო» ტერიტორიის 78 პროცენტი დარჩა, ხოლო პალესტინის არაბული სახელმწიფო 1948-49 წლების არაბებისა და

ისრაელის ომს ემსხვერპლა. არაბული სახელმწიფო არ შექმნილა. გაერო, რომელმაც არავითარი მექანიზმი არ აამოქმედა პალესტინის გაყოფის შესახებ საკუთარი რეზოლუციის შესასრულებლად, რამდენიმე ფორმალური დადგენილებით დაკმაყოფილდა.

ეს ომი ისევე, როგორც შემდგომი ომები, ისრაელის გასანადგურებლად დაიწყო და არაბთა არმიების დამარცხებით დამთავრდა, თუმცა, საბოლოო გამარჯვებას ვერც ერთმა მხარემ ვერ მიაღწია. როგორც ჩანს, საქმე მარტო შეიარაღებულ გამარჯვებაში არ არის, არის კიდევ რაღაც – პოლიტიკური, საომარი, ეკონომიკური, მორალური და სხვა ფაქტორები, რომლებიც აუცილებელია ერთი მხარის მეორეზე გამარჯვებისთვის.

როგორც ცნობილია, ისრაელის სახელმწიფოს შექმნა საბჭოთა კავშირმა ერთ-ერთმა პირველმა ცნო. როდესაც 1948 წლის პოლიტბიუროს ერთ-ერთ სხდომაზე ერთხმად მოიწონეს ებრაული სახელმწიფოს შექმნა, ი. სტალინი დიდხანს ბოლთას სცემდა კაბინეტში და ჩუმად იყო, შემდეგ კი თქვა: «მშვიდობა იქ არასოდეს აღარ იქნებაო».

თ ა ვ ი IV

იერუსალიმის საკითხი და იორდანიის მონაწილეობა სამშვიდობო პროცესში (საზავო ხელშეკრულებები)

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ძალისხმევით 1949 წლის თებერვალში, საბერძნეთის კუნძულ როდოსზე ისრაელსა და არაბულ სახელმწიფოებს შორის მოლაპარაკებები დაიწყო. ეს გაეროს გენერალური ასამბლეის 1948 წლის 14 მაისის 186 (შ-2) რეზოლუციის თანახმად პალესტინაში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის პირველი შუამავლის, შვედი დიპლომატის ფ. ბერნადოტის დამსახურებაც იყო, რომელსაც მიაჩნდა, რომ იერუსალიმი გაეროს კონტროლის ქვეშ უნდა გადასულიყო. მაგრამ 1948 წლის სექტემბერში ბერნადოტის სიკვდილის შემდეგ გაეროს შუამავლის მოვალეობის შემსრულებლად ამერიკელი რალფ ბანჩი დაინიშნა, რომლის მონაწილეობითაც ხელი მოეწერა ე.წ. საერთო შეთანხმებას ისრაელსა და გაერთიანებულ მეზობელ არაბულ სახელმწიფოებს შორის. აშშ-ს, თურქეთისა და საფრანგეთის წარმომადგენელთა შემადგენლობით შეიქმნა მომრიგებელი კომისია. ამიტომ მისი საქმიანობა მნიშნელოვნად ექვემდებარებოდა დასავლეთის ქვეყნების პოლიტიკას, რომელიც პალესტინის გაყოფის შესახებ გაეროს გენერალური ასამბლეის რეზოლუციას აბრკოლებდა. გენერალურმა ასამბლეამ არაერთხელ აღნიშნა ამ კომისიის უუნარობა პროგრესისა და გაეროს გენერალური ასამბლეის 194 (III) რეზოლუციის შესრულების მიღწევაში. ეს რეზოლუცია გენერალურმა ასამბლეამ 1948 წლის დეკემბერს მიიღო და ის იერუსალიმის ინტერნაციონალიზაციის პრინციპულობას ადასტურებდა, აგრეთვე ითვალისწინებდა ისრაელსა და არაბულ ქვეყნებს შორის გრძელვადიან მოლაპარაკებებს, მაგრამ ისრაელი არ ცნობდა ამ რეზოლუციას და უარს ამბობდა მის მიღებაზე. თუ არაბული ქვეყნები ახდენდნენ ისრაელის იგნორირებას, ისრაელი ცდილობდა გაეროს რეზოლუციის იგნორირებას, რათა თავის იურისდიქციაში მოექცია პალესტინის ის ნაწილი, რომელიც ოკუპირებული იყო. ჯერ კიდევ 1948 წლის სექტემბერში „ახალ იერუსალიმში» ისრაელის უმაღლესი

სასამართლო შეიქმნა, ხოლო 1949 წლის თებერვალში ქნესეთის სხდომაზე პრეზიდენტმა ფიცი დადო.

პრინციპული საკითხები გადაწყდა არა კუნძულ როდოსზე გამართულ ოფიციალურ შეხვედრებზე, არამედ ჯერ კიდევ 1948 წლის ბოლოს იორდანიის მეფე აბდალაჰსა და ისრაელის წარმომადგენლებს შორის ქალაქ აშ-შუნში დაწყებული პირისპირი მოლაპარაკებების დროს, სადაც ხელშეკრულების დადებამდე, ომის დროს ერაყის მიერ დაკავებული ტერიტორიის ბედზე შეთანხმდნენ. ოფიციალურად დაიდო დროებითი ხელშეკრულებები, რომლებსაც „დაზავების შესახებ საერთო შეთანხმება» უწოდეს. ეს ხელშეკრულებები პალესტინაში „საბოლოო პოლიტიკური შეთანხმების» მიღწევამდე მშვიდობის შენარჩუნებას ითვალისწინებდნენ. სამშვიდობო მოლაპარაკებები 1948 წლის თებერვლიდან ივლისამდე მიმდინარეობდა. პირველი არაბული ქვეყანა, რომელმაც ზავის შესახებ შეთანხმებას მოაწერა ხელი, იყო ეგვიპტე. ისრაელმა ზავი შემდეგი თანმიმდევრობით დადო: 24 თებერვალს – ეგვიპტესთან, 23 მარტს – ლიბანთან, 3 აპრილს – იორდანიასთან და 20 ივლისს სირიასთან. ერაყმა უარი თქვა ისრაელთან ერთად მოლაპარაკებების მაგიდას მიჯდომოდა, მაგრამ მის ნაცვლად მოლაპარაკებას იორდანია აწარმოებდა, და ერაყმა ისრაელის ტერიტორიიდან თავისი არმია გაიყვანა.

3 აპრილს იორდანიასა და ისრაელს შორის ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ მიღწეული შეთანხმების დროს, აბდალაჰსა და მოშე დაიანის მიერ რუკაზე შემოხაზული საზღვრები სადემარკაციო ხაზად იქცა, რომელსაც არაერთი შეხლა-შემოხლის გამოწვევა ეწერა ბედად. ამ შეთანხმების შედეგად ისრაელსა და არაბულ ქვეყნებს შორის დემილიტარიზებული ზონა შეიქმნა. გაეროს კომისიას ამ შეთანხმების მიღწევასა და მათ შედგომ შესრულებაზე მეთვალყურეობა ევალებოდა. ყველა ხელშეკრულების პირველ პუნქტში იყო მითითებული:

1. პალესტინის საკითხის უშიშროების საბჭოს შეიარაღებული ძალების მეშვეობით გადაწყვეტის აუცილებლობა.
2. ამა თუ იმ ქვეყნების შეიარაღებული ძალები... არ უნდა მომზადებულიყვნენ და არ უნდა ეწარმოებინათ აგრესიული მოქმედებები და საფრთხე არ უნდა შეექმნათ სხვა ქვეყნის მოსახლეობისა და შეიარაღებული ძალებისათვის.
3. მოწინააღმდეგე ქვეყნის თავდასხმის მოლოდინში ამა თუ იმ ქვეყანას უფლება ჰქონდა თავდაცვისათვის მომზადებულიყო.
4. პალესტინაში შეთანხმების მიღწევა ორივე მხარის შეიარაღებული ძალებისათვის უნდა ყოფილიყო აუცილებელი.

ისრაელ-ეგვიპტის ხელშეკრულების მე-4 პუნქტში, ისრაელ-იორდანიის მე-5 პუნქტში და ისრაელ-სირიის ხელშეკრულების მე-4 პუნქტში მითითებული იყო, რომ მოცემულ აქტებს პალესტინაში მუდმივი მშვიდობის მიღწევის საკითხი უნდა გადაეწყვიტა. განსაკუთრებით საყურადღებო იყო ისრაელ-ეგვიპტის ხელშეკრულების მე-5 პუნქტი: „სადემარკაციო ხაზი არც ერთ შემთხვევაში არ უნდა განხილულიყო როგორც პოლიტიკურ, ისე ტერიტორიულ საზღვრად... პალესტინის საკითხის საბოლოო გადაწყვეტამდე, ღაზის სექტორი 1949 წლის ზავით, გადაეცა ეგვიპტეს.

ყველა ხელშეკრულებაში იყო მითითებული მისი მოქმედების ვადა. ისრაელ-ეგვიპტის ხელშეკრულებაში ნათქვამი იყო, რომ ეს აქტი ძალაში რჩებოდა საკითხის

საბოლოო მშვიდობიან გადაწყვეტამდე, თუმცა მხარეებს მისი გადასინჯვა შეეძლოთ. ერთი წლის გასვლის შემდეგ ნებისმიერ მხარეს შეეძლო გაეროს გენერალური მდივნისთვის ამ საკითხზე მოლაპარაკებაში მონაწილე მხარეების წარმომადგენელთა კონფერენციის მოწვევის მოთხოვნით მიემართა. უარყოფითი პასუხის შემთხვევაში დავა გაეროს უშიშროების საბჭოში უნდა განხილულიყო.

ისრაელს თავისი განზრახვა ჰქონდა იერუსალიმის მიმართ, რომელიც გაეროს მსჯელობის მთავარი თემა იყო. ისრაელის წარგზავნილებმა საკმაოდ დამაჯერებელი არგუმენტები წარმოადგინეს: ისრაელის მთავრობა მხარს უჭერს გაეროს მიერ იერუსალიმში საერთაშორისო რეჟიმის დამყარებას, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ «წმინდა ადგილების დაცვასა და თვალყურის დევნებას შეეხება. უნდა დაწესდეს სპეციალური სათანამშრომლო რეჟიმი». შეთანხმებას მიაღწიეს «წმინდა ადგილებზე» და იერუსალიმის საზღვრებს გარეთ საერთაშორისო კონტროლის დაწესებაზე და გარანტიას იძლეოდნენ პალესტინაში «წმინდა ადგილებისა» და «უსაფრთხო საზღვრების დასაცავად.» თავიანთ მოხსენებებში პალესტინის საკითხზე შექმნილი კომისიის დელეგატებმა მწვავე საკითხი წამოჭრეს იერუსალიმის შესახებ, რაზეც ისრაელის პრემიერ-მინისტრმა განაცხადა: „ისტორიული, პოლიტიკური და რელიგიური მიზეზების გამო, ისრაელის რესპუბლიკა ვერ მიიღებს იმ წინადადებას, რომელიც იერუსალიმში საერთაშორისო რეჟიმის დაწესებას ეხება...» ისრაელის წარმომადგენლებმა დაუმატეს, რომ დადგენილება ამოღებულ იქნა კონტექსტიდან და ამიტომ ისრაელი ვალდებულია: „გენერალურ ანსამბლეას იერუსალიმის მომავალი იურიდიული სტატუსის დადგენა შესთავაზოს, რომელიც შემდგომში წმინდა ადგილებისადმი საერთაშორისო ძალების მიერ პატივისცემასა და ისრაელის მთავრობის მისწრაფებებს შორის სხვაობას დაგვანახვებს იმ მიზეზით, რომ იერუსალიმი იქნება სუვერენული ავტორიტეტის მქონე ქალაქი, ხოლო ისრაელი 181 (II) და 194 (III) რეზოლუციების სისრულეში მოყვანის გარანტი. ეს პოზიციები სპეციალურად იყო მოხსენიებული გენერალური ასამბლეის რეზოლუციაში, რომელიც გაეროს უფლებას აძლევდა, ისრაელის პოზიცია დაეჭირა. მართებულია აღვნიშნოთ, რომ ისრაელმა ეს გარანტიები კიდევ ორ მოხსენებაში ახსენა... მათ შორის იყო იერუსალიმის ინტერნაციონალიზაციის პრინციპულობის დაცვა და «არსებული კანონებისა და ისტორიული პრაქტიკისათვის მხარდაჭერა.

ფაქტობრივად იორდანია, ეგვიპტე და ლიბანი, ისრაელთან დროებით მიღწეული შეთანხმების წყალობით, დე ფაქტოდ აღიარებდნენ ისრაელის სახელმწიფოს იმ საზღვრებში არსებობას, რომელიც გაეროს 1947 წლის 29 ნოემბრის 181 (II) რეზოლუციით იქნა დადგენილი. რაც შეეხება სირიას, მან ისრაელის სახელმწიფო დე ფაქტოდ ცნო 1948 წლის 12 მაისის ლოზანის ხელშეკრულების ხელმოწერისთანავე. ამ შეთანხმების ერთ-ერთი მხარე ისრაელი იყო. 1949 წლის 20 ივლისს ისრაელთან მიღწეული შეთანხმებით სირიამ ფაქტობრივად ცნო ისრაელის არსებობა მაშინ, როცა ეგვიპტემ, იორდანიამ და ლიბანმა ფაქტობრივად აღიარეს ისრაელის სახელმწიფოს არსებობა ლოზანის პროტოკოლის ხელმოწერით. ცხადია, რომ ისრაელსა და არაბულ ქვეყნებს შორის სამშვიდობო ხელშეკრულების მიხედვით, მოსალოდნელი იყო პალესტინელი ლტოლვილების პრობლემის განხილვა (1948 წლის 11 დეკემბრის რეზოლუცია) და მათთვის მიწების დაბრუნება... 1949 წლის ოქტომბერში ისრაელმა ოფიციალურად განაცხადა, რომ

«ისრაელის სახელმწიფოში შემავალი ტერიტორიის არანაირ დათმობაზე არ იქნებოდა საუბარი.»

ამ ხელშეკრულებების მიღებამ შეიარაღებული კონფლიქტი ვერ შეაჩერა. ისრაელმა შეთანხმება დაარღვია და იმავე წლის 10 მარტს ეგვიპტის კუთვნილი ბირკატარის რაიონის ოკუპაციით, არაბული ქვეყნებისათვის 1948 წელს მიკუთვნებული ტერიტორიების ანექსია მოახდინა. არაბულ ტერიტორიაზე ამ თავდასხმის შემდეგ კონფლიქტმა «მუდმივი აგრესიის» სახე მიიღო.

1948-49 წლების ომის შედეგად ჰაშიმიანთა ხელში აღმოჩნდა მდ. იორდანეს დასავლეთ ნაპირზე მდებარე პალესტინის ტერიტორია აღმოსავლეთ იერუსალიმის ჩათვლით, ამანმა ეს ტერიტორიის შეიერთა, რამაც დიდი უკმაყოფილება გამოიწვა სხვა არაბულ ქვეყნებში: არც ერთმა მათგანმა არ ცნო ეს ფაქტი. მიწის, თუნდაც ამ პატარა ნაწილზე (სულ 5612 კვ.კმ). პალესტინის სახელმწიფოს შექმნა, ალბათ, ძირფესვიანად შეცვლიდა არაბულ-ებრაული კონფლიქტის პოლიტიკურ არსს.

გაეროს მომრიგებელმა კომისიამ სადავო საკითხების მოსაგვარებლად ლოზანის კონფერენცია მოიწვია, ისრაელისა და არაბული ქვეყნების მონაწილეობით. ისრაელი 1949 წლის მაისში მზად იყო ხელი მოეწერა ლოზანის პროტოკოლისათვის, რათა პალესტინის შესახებ გაეროს რეზოლუციისათვის გადაეხედათ. ეს იმით იყო განპირობებული, რომ იმ დროს გაეროში ისრაელის მიღების საკითხი წყდებოდა. პალესტინის საკითხში პროგრესის მიღწევა მომრიგებელმა კომისიამ ვეღარ შეძლო, უპირველესად ისრაელის პოზიციის გამო, რადგანაც ისრაელი უარს ამბობდა ოკუპირებული მიწებისა და ლტოლვილების დაბრუნებაზე. ასე რომ, როდოსის ხელშეკრულება ვერ გამაგრდა მშვიდობისაკენ გადადგმული შემდეგი ნაბიჯებით.

თ ა ვ ი V

იორდანია პალესტინის ომის შემდეგ.

§1. იორდანიის საგარეო და საშინაო პოლიტიკა პალესტინის პირველი ომის შემდეგ

1949 წლის შემოდგომაზე არაბულ სახელმწიფოთა ლიგის ექვსმა სახელმწიფომ, იორდანიას პალესტინაში თავისი პოლიტიკის შეცვლა სთხოვა. ჰაშიმიანთა სამეფოსა და სირიას შორის ურთირთობა ისე დაიძაბა, რომ 1949 წელს რამდენჯერმე ჩაიკეტა სირია-იორდანიის საზღვარი. ერაყის სამეფომაც კი არ დაუჭირა მხარი აბდალაჰის გეგმას, მიუხედავად იმისა, რომ ომის დროს ერაყი დაპყრობილ ტერიტორიაზე იორდანიის ადმინისტრაციის შექმნას ემხრობოდა. იერუსალიმის საკითხის ირგვლივ ისრაელისა და იორდანიის შეხედულებების დამთხვევა მათი მთავრობების შეთანხმება გააიოლა. ისრაელის მთავრობასა და აბდალაჰის პირად წარმომადგენელს შორის მოლაპარაკებები ფარულად მიმდინარეობდა. ჯერ კიდევ 1949 წლის მაისში ისრაელის საგარეო საქმეთა მინისტრი შარეტი შეხვდა მეფე აბდალაჰს, რომელიც თანახმა იყო მშვიდობაზე, თუკი ისრაელი მას ღაზას სექტორში ხმელთაშუა ზღვაზე გასასვლელს მისცემდა, ეს კი თვით შარეტსაც არ შეეძლო, რადგანაც ამით ისრაელი ორ ნაწილად გაიყოფოდა და უსიცოცხლო გახდებოდა.

სამი თვის განმავლობაში, 1949 წლის ნოემბრიდან 1950 წლის თებერვლამდე ებრაელები თოთხმეტჯერ შეხვდნენ მეფე აბდალაჰს, რომელიც დაჟინებით მოითხოვდა ზღვაზე გასასვლელს და ამის სანაცვლოდ ხუთი წლის ვადით თავდაუსხმელობის პაქტის ხელმოწერას და ორ ქვეყანას შორის თავისუფალი სავაჭრო ურთიერთობის

დამყარებას სთავაზობდა. 1950 წლის 24 თებერვალს ისრაელსა და იორდანიის სამეფოს შორის შუალედური შეთანხმება დაიდო, რომელიც ითვალისწინებდა სავაჭრო და სატრანსპორტო ურთიერთობების მოგვარებას, იერუსალიმის წმინდა ადგილებში თავისუფალ შესვლას, ჰაიფას პორტში თავისუფალი ზონის შექმნას, შეუცვლელ საზღვრებს ხუთი წლის განმავლობაში და საერთო კომიტეტის ჩამოყალიბებას ყველა მნიშვნელოვანი საკითხის გადასაწყვეტად. აბდალაჰის ასეთმა პოლიტიკამ სასტიკი ოპოზიცია გამოიწვია მის კაბინეტში, იორდანიის მოსახლეობაში და არაბულ სახელმწიფოთა ლიგაში. აბდალაჰმა ისრაელისადმი არაბული სამყაროს სიძულვილი სათანადოდ ვერ შეაფასა და მარტო აღმოჩნდა მთელი არაბული სამყაროს წინააღმდეგ. 1951 წლის 20 ივლისს მეფე აბდალაჰი მოკლული იქნა იერუსალიმში, ალ-აკსას მეჩეთის შესასვლელთან პალესტინის რადიკალური ორგანიზაციის _ «ალ-ჯიჰად ალ-მუკადდას" («წმინდა ომი») მებრძოლის მიერ. ამ ფაქტმა გამაოგნებელი შთაბეჭდილება მოახდინა არაბულ სამყაროზე. მეფე აბდალაჰი სიცოცხლის ბოლომდე ბრიტანეთის იმპერიის მომხრე დარჩა, რომლესაც უკვე დაკარგული ჰქონდა მსოფლიოს «ბატონ-პატრონის» როლი და ამ მხრივ აბდალაჰი დროს ჩამორჩა, ისრაელთან მშვიდობის დამყარების სურვილით კი მან დროს გაუსწრო.

პალესტინის პირველი ომის შემდეგ, პალესტინის ნაწილის იორდანიის სამეფოსთან მიერთებით ერთმანეთისაგან სრულიად განსხვავებული ტერიტორია გაერთიანდა. იორდანია ძალზე ჩამორჩებოდა პალესტინას როგორც პოლიტიკური, ისე სოციალურ-ეკონომიკური ცხოვრების დონით. იმის შედეგად ქვეყანაში ახალი სერიოზული პრობლემები გაჩნდა.

§2. იორდანიის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები და პალესტინელ ლტოლვილთა საკითხი იმის შემდგომ პერიოდში

ერთ-ერთი უმწვავესი საკითხი, რომელიც დღემდე გადაუჭრელი რჩება და თავის საწყისს პალესტინის ომში იღებს, არაბი ლტოლვილების დროებით განსახლებას და საბოლოოდ მათ სამშობლოში დაბრუნებას უკავშირდება.

როცა ვსაუბრობთ პალესტინელი არაბების ბედზე, ის შეიძლება ერთი სიტყვით გამოხატო _ ტრაგედია. ამ ომის შემდეგ 120 ათასი არაბი თავის მშობლიურ ადგილებში დარჩა, რომელიც უკვე ისრაელს ეკუთვნოდა, ხოლო 450 ათასი _ იმ რაიონებში, რომელიც ისრაელისა და იორდანიის კონტროლს დაექვემდებარა. დანარჩენი 780 ათასი, ზოგი მონაცემებით კი 900 ათასზე მეტი პალესტინელი არაბი იძულებული გახდა ქვეყნის საზღვრები დაეტოვებინა. მუსლიმი არაბების უკან დაბრუნების მცდელობას ებრაული სახელმწიფო ყველანაირად აღკვეთდა. გალილეის ბევრი მუსლიმური სოფლის მოსახლეობამ იმის შიშით, რომ მას უბიძგებდნენ ქვეყნიდან წასვლისაკენ, დატოვა სოფლები და ამჯობინა იმ დროს თითქმის მთლიანად ქრისტიანულ ნაზარეთს შეკედლება, რომელიც დაზავების შემდეგ ისრაელის კონტროლქვეშ აღმოჩნდა. ამ ქალაქის მოსახლეობას გამარჯვებული არმია არ ერჩოდა. მიზეზთა შორის უკანასკნელი არ იყო ევროპის ქვეყნებისა და ვატიკანის შედარებით მეტი ყურადღება ქრისტიანობის ამ ცნობილი სიმბოლოს მიმართ. გალილეის მუსლიმი მიგრანტების შთამომავლობა ამჟამად ქმნის ქ. ნაზარეთის მოსახლეობის სულ უფრო მზარდ მუსლიმ უმრავლესობას. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ 1950 წლის ივნისში რეგისტრირებული 960 ათასი ლტოლვილიდან 500.000 კაცი, ე.ი. ნახევარზე მეტი იორდანიამ მიიღო. გარდა

ამისა, იყვნენ «ეკონომიკური ლტოლვილებიც», ანუ სასაზღვრო რაიონის მოსახლეობა, რომლის მიწებიც ისრაელთან მოლაპარაკების შედეგად ისრაელის საზღვრებში აღმოჩნდა. ნეიტრალურ დემილიტარიზებულ ზონაში დარჩა მთელი დამუშავებული მიწების თითქმის მესამედი. პალესტინელი არაბების 70% სახლ-კარის გარეშე დარჩა და მათმა უმრავლესობამ იორდანიის გარდა, მეზობელ არაბულ ქვეყნებს _ ლიბანსა და სირიას მიაშურა. პალესტინელ ლტოლვილთა დასახლებები გაჩნდა ღაზის სექტორში, იორდანიის მიერ ანექსირებულ მდინარე იორდანეს დასავლეთ ნაპირზე და აღმოსავლეთ იერუსალიმში. იორდანიის ჰაშიმიანთა სამეფოს უსახსრობის გამო, არ შეეძლო ლტოლვილებისათვის ცხოვრების აუცილებელი პირობებით უზრუნველყოფა.

იორდანიის ეკონომიკაში, სოფლის მეურნეობასა და მრეწველობაში სიძნელეები გაჩნდა. პალესტინის ნაწილის ჰაშიმიანთა იორდანიისათვის მიერთებით ორი ერთმანეთისაგან განსხვავებული ტერიტორია გაერთიანდა. იორდანიის სამეფოს რაიონები სოფლის მეურნეობისა და მეცხოველეობის ჩამორჩენილი რაიონები იყო. მრეწველობა აქ მხოლოდ რამდენიმე წვრილი ფაბრიკითა და კუსტარული სახელოსნოებით შემოიფარგლებოდა. ომის დროს ბევრი საწარმო დაინგრა.

1950 წელს მრეწველობაზე ეროვნული შემოსავლის მხოლოდ 4,7% მოდიოდა. არანაირი პროდუქცია არ იწარმოებოდა, რომელიც აუცილებელი იყო ქვეყნის შიგნით მოხმარებისათვის. პალესტინელები იორდანიას თავისი განვითარების დონითაც მნიშვნელოვნად უსწრებდნენ. შემოერთებულ ნაწილს იორდანია პოლიტიკურადაც ძალზე ჩამორჩებოდა.

ახლად გაერთიანებული იორდანიის ეკონომიკამ ამ რთულ პრობლემებთან გამკლავება ვერ შეძლო. სოფლის მეურნეობას არ შეეძლო მოსახლეობის საკვები პროდუქტებით უზრუნველყოფა და დაკმაყოფილება. სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის მდგომარეობა აისახა შიდა ვაჭრობაზეც. იორდანიისათვის დაიხურა პალესტინის ძირითადი პორტები: იაფა და ჰაიფა, რომელთა მეშვეობითაც ომამდე იორდანია საშინაო ვაჭრობას ახორციელებდა. იორდანია იძულებული გახდა ბეირუთის პორტითა და აკაბის ყურის ცუდად აღჭურვილი გემებით ესარგებლა. უტრანსპორტობით გამოწვეულმა ზარალმა 1 მილიონ დოლარს მიაღწია. რადგანაც იორდანიისათვის შიდა ეკონომიკურ კავშირებს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რამაც განაპირობა ეკონომიკური პრობლემები და აისახა სოფლის მეურნეობის განვითარების ტემპზეც.

აქედან გამომდინარე, პალესტინელთა ბანაკებში, სადაც უმუშევრობა და სიღარიბე დიდ მასშტაბებს აღწევდა, ადვილად ვრცელდებოდა რადიკალური შეხედულებები, იქმნებოდა ნოყიერი ნიადაგი ისლამური ფუნდამენტალიზმისა და ტერორიზმის აღმოცენებისთვის. პალესტინელთა ექსტრემისტული ჯგუფების საქმიანობა საფრთხეს უქმნიდა პოლტიკურ სტაბილურობას იორდანიაში და მონარქიის არსებობასაც კი ემუქრებოდა. სწორედ მათი საქმიანობის მსხვერპლი გახდა პალესტინის ომის ერთ-ერთი მთავარი და კოლორიტული ფიგურა _ მეფე აბდალაჰ I.

დასკვნა

სადისერტაციო ნაშრომი საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ პალესტინის პირველი კრიზისის დროს იორდანიის ჰაშიმიანთა სამეფოს განსაკუთრებული პოზიცია ეკავა, რაც მისი კონკრეტული ინტერესებით იყო განპირობებული. ისრაელის ახლადჩამოყალიბებული სახელმწიფოსთვის უფრო მისაღები აღმოჩნდა იორდანიის პოზიცია. ისრაელის სასარგებლოდ დათმობითა და შემრიგებლური პოლიტიკით მეფე აბდალაჰ I-მა დაანგრია არაბთა ერთიანობა, რითაც დაასუსტა საერთო ფრონტი და ხელი შეუწყო არაბული ქვეყნების მარცხს. ომის შედეგად პალესტინის ერთი ნაწილი დარჩა ისრაელს, ხოლო მეორე _ იორდანიის ჰაშიმიანთა სამეფოს. ომმა წარმოშვა პალესტინელ ლტოლვილთა ურთულესი პრობლემა, რომელიც დღემდე გადაუჭრელია.

წინამდებარე ნაშრომში ხაზგასმითა აღნიშნული, რომ იორდანია იყო პირველი არაბული ქვეყანა, რომელმაც სცადა ისრაელთან მორიგება, ხოლო მეფე აბდალაჰი პირველი არაბი ლიდერი, რომელიც ურთულეს პირობებში, თანამშრომლობდა ისრაელთან, რაც სრულიად მიუღებელი აღმოჩნდა დანარჩენი არაბული ქვეყნებისთვის. როგორც ცნობილია, საკუთრივ პალესტინელი არაბების დიდი ნაწილი დღესაც უარყოფითად აფასებს იორდანიის პოლიტიკას პალესტინის პირველ ომში. მიუხედავად ამისა, არ შეიძლება პოზიტიურად არ შეფასდეს ის ფაქტი, რომ მეფე აბდალაჰ I-ის პოლიტიკამ შექმნა პრეცედენტი და სათავე დაუდო მომავალ სამშვიდობო პროცესს, თუმცა კონფლიქტის საბოლოო მოწესრიგება მან ვერ შეძლო. საჭირო გახდა დრო, საერთაშორისო საზოგადოებრფიობის ჩარევა და ურთიერთობის ახალი, მწარე გამოცდილება, რათა რეალისტურად მოაზროვნე არაბი ლიდერები მეფე აბდალაჰ I-ის კვალდაკვალ მისულიყვნენ იმ დასკვნამდე, რომ მეზობელ ისრაელის სახელმწიფოსთან თანამშრომლობა და თანაარსებობა გარდაუვალი და სასიცოცხლოდ აუცილებელია.

პალესტინაში ამ ბოლო დროს განვითარებული მოვლენები ადასტურებენ, რომ მხოლოდ კომპრომისით და ორივე მხარის ინტერესების გათვალისწინებით იქნება შესაძლებელი მშვიდობის დამყარება პალესტინაში.

დისერტაციის ძირითადი დებულებები ასახულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. პალესტინის კრიზისი 1947_1948 წლებში. -- კულტურის ისტორიის საკითხები, V, თბილისი, 1998, გვ., 228_234, (რეზიუმე ინგლისურ ენაზე)

2 .ვინ იყო დიდი მუფთი და რატომ არ შეიქმნა პალესტინის სახელმწიფო 1948 წელს. -- პერსპექტივა XXI, V. თბილისი, 2003, გვ., 33_36, (რეზიუმე ინგლისურ ენაზე).

3. ბალფურის დეკლარაცია, მისი ძირითადი პრინციპები და როლი პალესტინის ისტორიაში. -- ისტორია_ფილოლოგია, III, თბილისი, 2004, გვ., 344_359, (რეზიუმე ინგლისურ ენაზე).

4. იორდანიის პოზიცია პალესტნის I ომის (1948_1949) დასაწყისში. -- პერსპექტივა XXI, VII (2), თბილისი, 2005, გვ., 34_36, (რეზიუმე ინგლისურ ენაზე).